

PRAPOVIJESNO NASELJE NA KOSOVCU KOD BREGANE (SAMOBOR)

UDK 902.64 (497.13) "6377"

Prethodno priopćenje

Prapovijesna arheologija

Preliminary communication

Prehistoric archaeology

Primljeno:

Received: 1996.12.23.

Snježana Vrdoljak
HR- 10000 Zagreb, Hrvatska
Arheološki zavod
Filozofskog fakulteta,
Ivana Lučića 3

U radu se donose rezultati pokusnog iskopavanja na gradini Bregana-Kosovac koje je proveo Odsjek za arheologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu 1996. godine. Preliminarno se datiraju nalazi i ponovo se vrednuju ranije donešeni zaključci u starijoj literaturi.

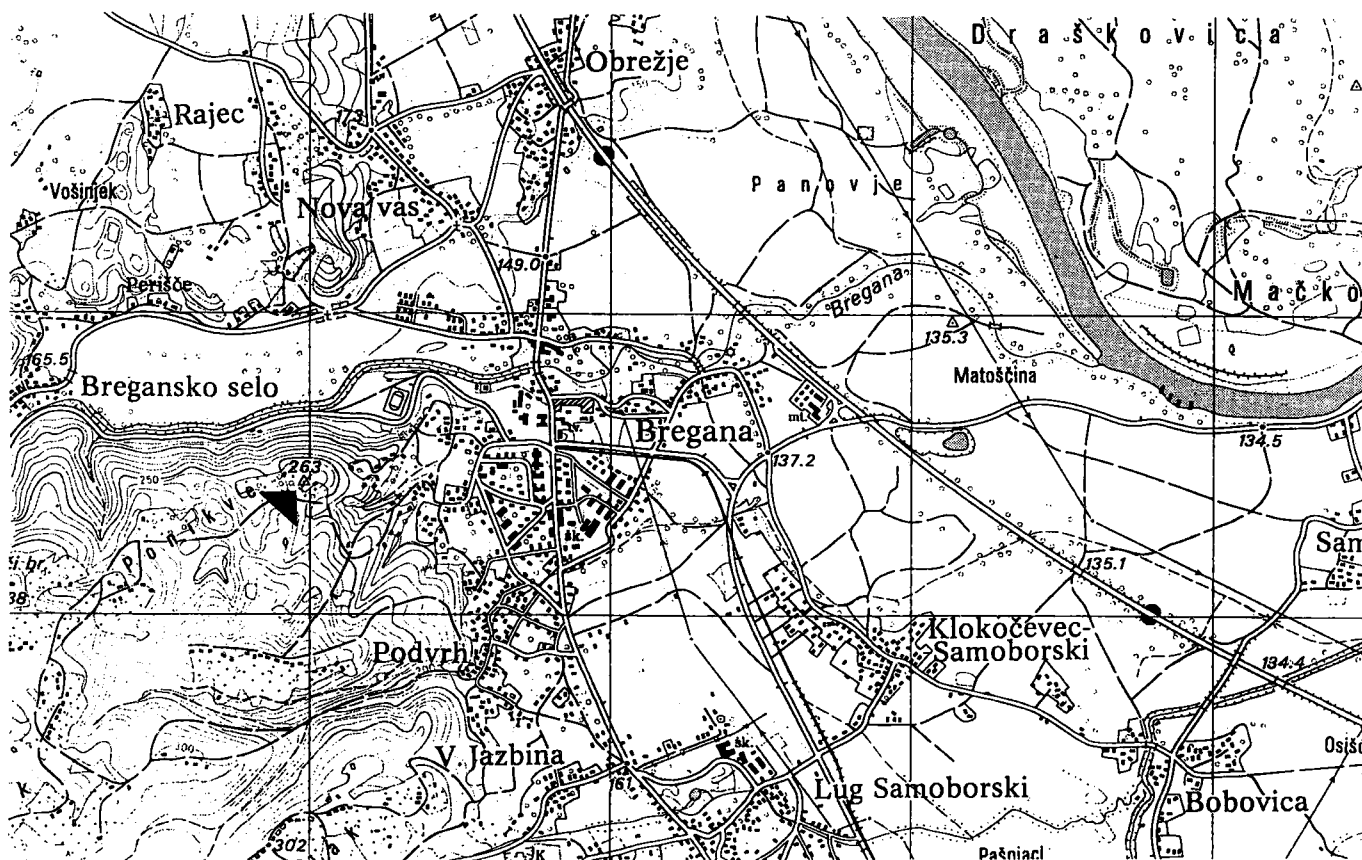
Položaj nalazišta

Naselje na Kosovcu pored Bregane smješteno je na samom rubu Žumberačke gore, iznad doline rječice Bregane koja danas predstavlja političku granicu prema Republici Sloveniji (Sl. 1). Ova je dolina ujedno i prirodni put u unutrašnjost Žumberačke gore. Naselje na Kosovcu s jedne je strane kontroliralo put na Žumberak, a s druge strane komunikaciju koja je išla dolinom rijeke Save. Ono se nalazi upravo na mjestu gdje je ta dolina najuža. S jedne je strane okružuje Žumberak i Samoborsko gorje, a s druge strane obronci Medvednice i gorje iznad Savskog Marofa. Na ovoj suprotnoj strani savske ravnice nalazi se još jedno vrlo značajno naselje, Sv. Križ u Križu Brdovečkom (Radović & Škoberne 1989, 121; Balen-Letunić 1996, 15) koje je kontroliralo puteve uz tok rijeke Save, Sutle i Krapine.

Pregled istraživanja

Kosovac je već duže vremena poznat arheološkoj znanosti u Hrvatskoj. U sintezi Ksenije Vinski-Gasparini (1973) objavljeni su slučajni nalazi s Kosovca koji su donešeni u Arheološki muzej u Zagrebu još davne 1906. godine. Ti su nalazi datirani u fazu II kulture polja sa žarama u sjevernoj Hrvatskoj, stupanj Br D - Ha A1 (Vinski-Gasparini 1973, 66-67, T. 22:8-9), odnosno u "grupu Zagreb" (Vinski-Gasparini 1983, 568). Ovo je datiranje naselja na Kosovcu provedeno isključivo na temelju nalaza lonca s 2 trakaste ručke (Vinski-Gasparini

1973, T. 22:9) koji je, prema Vinski-Gasparini (1973, 66-67) srodan loncima iz nekropola u Virovitici i Sirovoj Kataleni i onima Br D i Ha A1 stupnja zapadne Mađarske. Sličan tip lonca evidentiran je i na naselju Kalnik-Igrišće gdje je izdvojen kao tip A6a (lonac S profiliranog tijela) i datira se, na osnovi analogija s nalazišta u Donjoj Austriji i Transdanubiji, na sam početak kulture polja sa žarama, ali s mogućnošću njegovog datiranja i u mlađu fazu srednjopodunavske kulture polja sa žarama (Vrdoljak 1994, 27). Datiranje čitavog jednog naselja temelji se, dakle, na jednom tipu posude, vrlo grube izrade, svakodnevne upotrebne vrijednosti, koji je vrlo često prisutan na nalazištima srednjoevropske kulture polja sa žarama u svim fazama njenog razvoja. Zanimljivo je da je Ksenija Vinski-Gasparini u analizi materijala s Kosovca zanemarila ulomak zdjele uvučenog ruba, ukrašen kosim žlijebovima na ramenu (Radović & Škoberne 1989, 107). Zdjele ukrašene žlijebljenjem pojavljuju se na gradini Belaj (Majnarić-Pandžić 1986, sl. 3.1-2, sl. 5.2-3), na gradini Kiringrad (Balen-Letunić 1987, T. 1.3) gdje se datiraju u mlađu fazu kulture polja sa žarama u sjevernoj Hrvatskoj (Ha B). Budući da je ukras na spomenutoj zdjeli s Kosovca izveden tehnikom žlijebljenja, koja je na naselju Kalnik-Igrišće, datiranom u 2. i 3. fazu kulture polja sa žarama u sjevernoj Hrvatskoj (Vrdoljak 1994, 39), znatno slabije zastupljena (2,5% ukrašenih ulomaka) nego fazetiranje (40,4%) i kaneliranje (12,3%) (Vrdoljak 1994, 22-23, sl. 12), on bi mogao biti još jedan argument protiv datiranja Kosovca u raniju fazu kulture polja sa žarama.

Slika 1: Dio topografske karte 1:25 000, Samobor 032-1-4. Nalazište je označeno strelicom.
 Figure 1: Part of the topographic map 1:25 000, Samobor 032-1-4. The site is marked by arrow.

Istraživanja 1996. godine

90 godina nakon što su prvi, slučajni nalazi s Kosovca donešeni u Arheološki muzej u Zagrebu, Odsjek za arheologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu proveo je pokusno istraživanje naselja na Kosovcu¹. Tijekom dvotjednog rada istražena je površina od 35 m² na zapadnom platou naselja. Cilj je istraživanja bio, prije svega, utvrditi stratigrafiju i raspon življenja na ovom značajnom naselju. Prapovijesni kulturni sloj pojavljuje se odmah ispod humusa na relativnoj dubini od oko 0,20 - 0,60 m. Riječ je o svijetlosmeđoj ilovači koja je prožeta ulomcima kućnog ljepra, izgoranim drvetom, životinjskim kostima i ulomcima razbijenog posuda. Ovakav sastav kulturnog sloja tipičan je za sva, dosada poznata ili istražena naselja kulture polja sa žarama u sjevernoj Hrvatskoj: Kalnik-Igrišće (Majnarić-Pandžić 1992, 58), zagrebački Gradec (Majnarić-Pandžić 1992, 2-3). Nesumnjivo je riječ o odbačenom nasebinskom materijalu

tj. o kućnom otpadu. Prisutnost kućnog ljepra i drugih ostataka izgorane arhitekture (drvene daske) ukazuju na postojanje kuća i ognjišta na naselju, ali ovim istraživanjima malog opsega nismo utvrdili njihovu prisutnost u sloju. Sigurno je da su bili uništeni u požaru što je bila česta sudbina naselja ovog perioda. Nadamo se da će buduće C-14 analize pružiti apsolutne datume za te događaje.

Jedan od nalaza koji se može direktno povezati sa svakodnevnim životom na Kosovcu je nalaz tzv. "prijenosnog ognjišta" pronađenog *in situ* u kvadrantu G4 (sl. 2) u stratigrafskoj jedinici 2². Ostali ulomci ovoga "prijenosnog ognjišta" (T. 4) bili su nalaženi po cijeloj iskopnoj površini, dakle u sljedećih 5 m prema južnom dijelu sonde gdje je koncentracija keramike, ljepra i kostiju bila puno veća pa bi se potencijalna buduća istraživanja usmjerila upravo na ovaj dio naselja. Tzv. "prijenosna ognjišta" pronađena su još na naselju ranije kulture polja sa žarama na križevačkoj ciglani

¹ Ovom prilikom zahvaljujem se gospodinu Boži Horvatu koji nam je omogućio da na njegovoj zemljišnoj parceli provedemo istraživanja. Zahvaljujem se prof. Želimiru Škobernu na korisnim savjetima i informacijama. Posebnu zahvalnost dugujem maloj, ali nadasve efikasnoj ekipi studenata Odsjeka za arheologiju: Marku Dizdaru, Maši Mlakar, Domagoju Perkiću i Goranu Skelcu.

² Mi smo tijekom iskopavanja odlučili primijeniti tzv. "Harrisovu metodu" tj. iskopavanje po slojevima ili stratigrafskim jedinicama i za tu smo priliku izradili više obrazaca za dokumentaciju stratigrafskih jedinica, posebnih nalaza, uzoraka i foto dokumentacije.

Slika 2: Prijenosno ognjište pronađeno u kvadrantu G4.
Figure 2: Mobile hearth found in square G4.

(Homen 1982, T. 1.8), na nalazištu mlađe kulture polja sa žarama i starijeg željeznog doba u Sv. Petru Ludbreškom (Vinski-Gasparini 1987, T. 23.8), a ulomak rešetke pronađen je prilikom zaštitnih istraživanja na zagrebačkom Gradecu (Majnarić-Pandžić 1992, sl. 1).

Dakle, najveći dio nalaza na Kosovcu pripada tipičnom inventaru jednog prapovijesnog, u ovom slučaju vjerojatno kasnobrončanodobnog, domaćinstva. U sloju su nalazeni još ulomci keramike, uglavnom grube fakture, utezi piramidalnog oblika (T.3.1-4). To su vrlo česti nalazi na naseljima ovog perioda. Pronađeni su također na zagrebačkom Gradecu u jami 6 - zemunici (Majnarić-Pandžić 1992,6), na Kiringradu (Balen-Letunić 1987, T.10.11-12), a u literaturi se često interpretiraju kao utezi za ribarske mreže. Međutim, novija istraživanja pokazuju da su služili za tkanje na vertikalnim tkalačkim stanovima (Schierer 1987). Na Kosovcu je također pronađen veliki broj pršljenaka za vreteno (T.2. 1-7,10), zatim kamene "glačalice" za keramiku i, što je vrlo zanimljivo i neobično za naselja ovog perioda u sjevernoj Hrvatskoj, određena količina kremenih jezgri i odbitaka. Nismo pronašli niti jedan cjeloviti metalni predmet nego samo brončanu šljaku i nekoliko vrlo oštećenih željeznih predmeta čiji je oblik teško odrediti.

Za ovaj smo izvještaj izdvojili samo one najtipičnije, ukrašene ulomke keramike, koji, iako malobrojni, potkrepljuju naše datiranje naselja na Kosovcu u mladu fazu kulture polja sa žarama (Ha B).

Najveći dio ulomaka ukrašen je žlijebljenjem (T. 1.2-4, 6-8). Većina ulomaka ima uglačanu površinu izrazite crne boje, a neki imaju crnu boju vanjske, a crvenu boju unutrašnje površine, kao npr. ulomak ukrašen apliciranjem horizontalnih plastičnih rebara (T. 1.1).

Iako je riječ o vrlo malim ulomcima pretpostavljamo da su ulomci prikazani na T. 1.1,2 dijelovi lonaca cilindričnog ili koničnog vrata i zaobljenog tijela, odnosno žara. Slični ulomci pronađeni su i na prapovijesnom naselju na zagrebačkom Gradecu (Balen-Letunić 1996, sl. 3.3).

Ulomci na T. 1.3-4 vjerojatno su ulomci zdjela uvučenog ruba ukrašenih kosim žlijebovima koje se često javljaju na gradinama Belaj, Kiringrad, ali se pojavljuju i na nizinskom naselju u Starom Čiču na položaju Gradišće nedaleko od Velike Gorice (Balen-Letunić 1996, sl. 6.2,3,5; sl. 7.5; sl. 8.2) koje je datirano prema oblicima i fakturi keramike u Ha B ili velikogoričku grupu (Balen-Letunić 1996, 15).

Osim ovih ulomaka ukrašenih žlijebljenjem pojavljuje se i jedan ulomak ukrašen urezivanjem (T. 1.5) koji se i tehnikom i motivom, vjerojatno visećih trokuta, uklapa u stil keramike Ha B vremena.

Iz svega ovoga možemo zaključiti da je naselje na Kosovcu zaista egzistiralo u mlađoj fazi kulture polja sa žarama Ha B vremena. Ono se tako, na osnovi nekih tehnika ukrašavanja, može povezati s nalazištima na Kordunu i Banovini, ali je zanimljivo da pokazuje velike sličnosti s nalazima prapovijesnog naselja na zagrebačkom Gradecu koje je istraživano u kontinuitetu od 1989. do 1995. godine (voditelj radova od 1991. prof. Marija Šmalcelj). Nažalost, samo je mali dio nalaza s ovog značajnog naselja objavljen (Majnarić-Pandžić 1992; Balen-Letunić 1996). Objavljivanje preostalog dijela prapovijesnih nalaza na Gradecu znatno bi pridonijelo rješavanju pitanja naseljavanja u sjevernoj Hrvatskoj tijekom kasnog brončanog i starijeg željeznog doba. Ovom prilikom osvrnula bih se na datiranje jednog dijela nalaza na Gradecu u grupu Zagreb (Bal-

Letunić 1996, 14). Autorica je uglavnom analizirala materijal koji je rezultat istraživanja malog opsega (50 m²) provedenih tijekom 1989. godine u samostanu klarisa (Balen-Letunić 1996, 14), a uglavnom je pripadao ispuni prapovijesnih jama. U vrijeme kada su ta istraživanja trajala još nisu u cijelosti bili objavljeni rezultati analize keramičkog materijala naselja na Kalniku-Igrišću (Vrdoljak 1994). Ona su važna jer nam proširuju tipološku sliku keramike "grupe Zagreb" na onu nasebinsku i ponovo potvrđuju veliki utjecaj, ako ne i samu prisutnost nositelja grupe Baierdorf-Velatice srednjopodunavske kulture polja sa žarama u sjeverozapadnoj Hrvatskoj. Ono što na zagrebačkom Gradecu nedostaje, a to će vjerujem pokazati i objava preostalog dijela keramičkog materijala, jest tipičan baierdorfsko-velatički stil koji se ogleda u većem broju bikoničnih šalica izrazito tankih stijenki, fazetiranog ruba i trakaste ručkice koja visoko nadvisuje rub posude. Nedostaju i lonci vodoravno izvučenog i fazetiranog ruba, zaobljenog tijela i široke kanelure na tijelu posuda. Dakle, na ovom stupnju istraživanja nismo u mogućnosti

utvrditi karakteristike keramike koje su prisutne na nalazištima rane kulture polja sa žarama na prostoru Donje Austrije, Transdanubije, Moravske i JZ Slovačke. Možda će se u budućim istraživanjima potvrditi pretpostavka da se većina pravih visinskih naselja u sjevernoj Hrvatskoj, pa tako i ovo na Bregani-Kosovcu i zagrebačkom Gradecu, izgrađuje tek u mlađoj fazi kulture polja sa žarama (Majnarić-Pandžić 1992,8). Ova se pretpostavka može potvrditi i nalazima željeza u kulturnom sloju na Kosovcu. Iako novija istraživanja pokazuju da se metalurgija željeza razvija dosta rano, već u Ha A, na područjima gdje je ranije bila razvijena bakrena ili neka druga neželjezna metalurgija (Furmánek 1987, 50) većina se predmeta od željeza pojavljuje u većim količinama u Ha B, slično kao na naseljima Kyjatice kulture u Slovačkoj (Furmánek 1987, 51-53, sl. 15-17). Stoga početak mlađe faze kulture polja sa žarama (Ha B period) možemo uzeti kao vrijeme izgradnje i početka života na naselju Bregana-Kosovac.

POPIS KRATICA

ArchA	- Archaeologia Austriaca. Wien	Opusc. Archaeol.	- Opuscula Archaeologica, Radovi Arheološkog zavoda Filozofskog / fakulteta u Zagrebu
Izdanja HAD-a	- Izdanja Hrvatskog arheološkog društva, Zagreb	VAMZ	- Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu

POPIS LITERATURE

Balen-Letunić 1987.	Balen-Letunić D. Prehistorijski nalazi s gradine Kiringrad (Zusamm.), VAMZ XX, Zagreb 1987, 1-30.
Balen-Letunić 1996.	Balen-Letunić D. Novi kasnobrončanodobni lokaliteti sa zagrebačkog područja (Zusamm.), Izdanja HAD-a 17, Zagreb (1992) 1996, 13-27.
Furmánek 1987.	Furmánek V. Zu einigen Fragen der südöstlichen Urnenfelder in der Slowakei, Mitteilungen der Berliner Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte, Band 8, Berlin 1987, 39-54.
Majnarić-Pandžić 1986.	Majnarić-Pandžić N. Prilog poznavanju kasnog brončanog i starijeg željeznog doba na Kordunu i Baniji (Zusamm.), Izdanja HAD-a 10, Zagreb 1986, 29-43.
Majnarić-Pandžić 1992.	Majnarić-Pandžić N. Ljevaonica brončanih predmeta u kasnobrončanodobnom naselju na Kalniku kraj Križevaca (Zusamm.), Opusc. Archaeol. 16, Zagreb 1992, 57-74.
Majnarić-Pandžić 1992.	Majnarić-Pandžić N. Prapovijesna naselja na Gradecu, u: <i>Zagrebački Gradec 1242-1850</i> , (I. Kampuš ur.), Zagreb 1992, 1-12.
Radovčić & Škoberne 1989.	Radovčić J. & Škoberne Ž. <i>Zagreb prije početaka</i> , Zagreb 1989: Mladost.
Schierer 1987.	Schierer I. Ein Webstuhlbfund aus Gars-Thunau, NÖ, Rekonstruktionsversuch und Funktionsanalyse, ArchA 71, Wien 1987, 29-87.
Vinski-Gasparini 1973.	Vinski-Gasparini K. <i>Kultura polja sa žarama u sjevernoj Hrvatskoj</i> , Zadar 1973: Filozofski fakultet u Zadru.

SUMMARY

PREHISTORIC SETTLEMENT BREGANA-KOSOVAC (SAMOBOR)

Location of the Site

The Kosovac settlement near Bregana (Samobor) is situated on a ridge on the mountain Žumberak overlooking the river valley Bregana which represents the political boundary between the Republics of Croatia and Slovenia (Fig. 1). This valley cuts a natural path to the mountain Žumberak. The Kosovac settlement was strategically located to control the communication routes between the Žumberak mountain and the wide valley of the Sava river and is located at the narrowest part of the valley. On the other side of the Sava valley lies the hillfort of Sv. Križ (Križ Brdovečki). This site controls the communication along the rivers Sava, Sutla and Krapina.

History of Research

Kosovac is first mentioned in literature in connection with the Urnfield Culture period in Croatia. In the synthesis of Ksenija Vinski-Gasparini (1973) the first chance finds from Kosovac were published. These chance finds were first brought to the Archaeological Museum in Zagreb in 1906. They were dated in the second phase of the Urnfield Culture in northern Croatia Br D - Ha A1 period (Vinski-Gasparini 1973, 66-67, T. 22. 8-9), a period also known as the "Zagreb group" (Vinski-Gasparini 1983, 568). The dating of this settlement, however, was based only on the find of a two-handled pot (Vinski-Gasparini 1973, T. 22. 9), which was according to Vinski-Gasparini (1973, 66-77) similar to pots found at the burial grounds of Virovitica and Sirova Katalena and to those of Br D and Ha A1 period in western Hungary. A similar type of pot found in the settlement of Kalnik-Igrišće has been classified as type A6a (the pot with a S-profiled body) and is dated, based on parallels with other sites in Lower Austria and Transdanubia, to the beginning of the Urnfield Culture with the possibility of dating into the later phase of Middle Danube Urnfield Culture (Vrdoljak 1994, 27). It is therefore apparent that the dating of this settlement as a whole was based on a single type of vessel of rough manufacture and everyday household function. This type of vessel is quite commonly found at many sites of the Middle Danube Urnfield Culture in all of its phases.

It is noteworthy that K. Vinski-Gasparini did not include in her analysis the fragment of a bowl decorated with grooves on its shoulder (Radović & Škoberne 1989, 107). Similar bowls have been documented at Belaj (Majnarić-Pandžić 1986, Fig. 3.1-2, 5.2-3) and Kiringrad hillforts (Balen-Letunić 1987, T. 1.3). These artifacts were dated to the later phase of the Urnfield Culture in northern Croatia (Ha B). Taking into consideration the grooving technique used to decorate the above mentioned bowl fragment from Kosovac, which is far less frequent (2,5% of all decorated pieces) than facetting (40,4%) and channeling

(12,3%) (Vrdoljak 1994, 22-23, Fig. 12) in the settlement of Kalnik-Igrišće, which is dated from the 2. and 3. phase of Urnfield Culture in northern Croatia, it is presumed that this analysis may be presented as yet another argument disputing the dating of Kosovac in the earlier phase of the Urnfield Culture.

1996 Excavation

Exactly 90 years after the first chance finds from Kosovac were brought to the Archaeological Museum in Zagreb, the Department of Archaeology (Faculty of Philosophy, University of Zagreb) organized a probe trenching at Kosovac³. The field work lasted for a period of two weeks in which an area of 35 m² was excavated on the western plateau of the settlement. The aim of our research was to establish stratigraphical sequence and the periods of occupation of this important site. During our excavation a prehistoric cultural layer has been uncovered beneath a layer of humus at the relative depth of

0,20-0,60 m. This was a lightbrown clayish layer with traces of wattle and daub, burned wood, animal bones and fragments of broken pottery. This specific composition is characteristic to all known or excavated settlements of the Urnfield Culture in northern Croatia, for example the settlements of Kalnik-Igrišće (Majnarić-Pandžić 1992, 58) and Gradec in Zagreb (Majnarić-Pandžić 1992, 2-3) which confirms, without doubt, that this layer is a part of a household midden. The traces of wattle and daub, as well as the traces of burned wooden structures, indicate the existence of houses and hearths. However, the limited scale of our excavation did not reveal these structures in the layer. It is certain that they were destroyed by a fire as it is commonly known to be fate of other settlements from this period. We hope that future radiocarbon analysis will provide us with dating and confirm this event.

The most distinctive find which may be directly attributed to the everyday life of the settlement is the so called "mobile hearth" found in situ, square G4 (fig. 2). Additional fragments of this hearth (T. 4) were found scattered in 5 squares in the direction of the southern part of the excavated area where we identified a larger concentration of potsherds, bones and wattle and daub. The so called "mobile hearths" have also been found in the early Urnfield Culture settlement in Križevci brick-field (Homen 1982, T. 1.8) and at the late Urnfield Culture and early Iron Age site Sv. Petar Ludbreški (Vinski-Gasparini 1987, T. 23.8). A fragment of the upper portion of such a hearth was also found during the rescue excavations at Gradec in Zagreb (Majnarić-Pandžić 1992, Fig. 1). The majority of the finds from Kosovac can be placed in a typical inventory of a prehistoric household, in this case probably Late Bronze Age. Apart from fragments of roughly manufactured pottery we found loom weights (T. 3.1-4), commonly found at settlements from this

³ I would like to express my personal thanks to Mr. Božo Horvat for giving us his permission to carry out the excavations on his land as well as to offer my special thanks to Prof. Želimir Škoberne for his advice and useful information and to a small group of students from the Department of Archaeology: Marko Dizdar, Maša Mlakar, Domagoj Perkić and Goran Skelac who assisted in this project.

period, e.g. Gradec, pit 6 (Majnarić-Pandžić 1992, 6), Kiringrad (Balen-Letunić 1987, T. 10.11-12). Similar finds were previously interpreted in literature as being weights for fishnets, however, recent analysis confirms their use in weaving on vertical looms (Schierer 1987). We also found spindle-whorls (T. 2.1-7,10) and stone implements used for polishing pottery. We found no complete metal objects, only slag pieces and damaged iron objects, that limit the possibility for their conclusive identification.

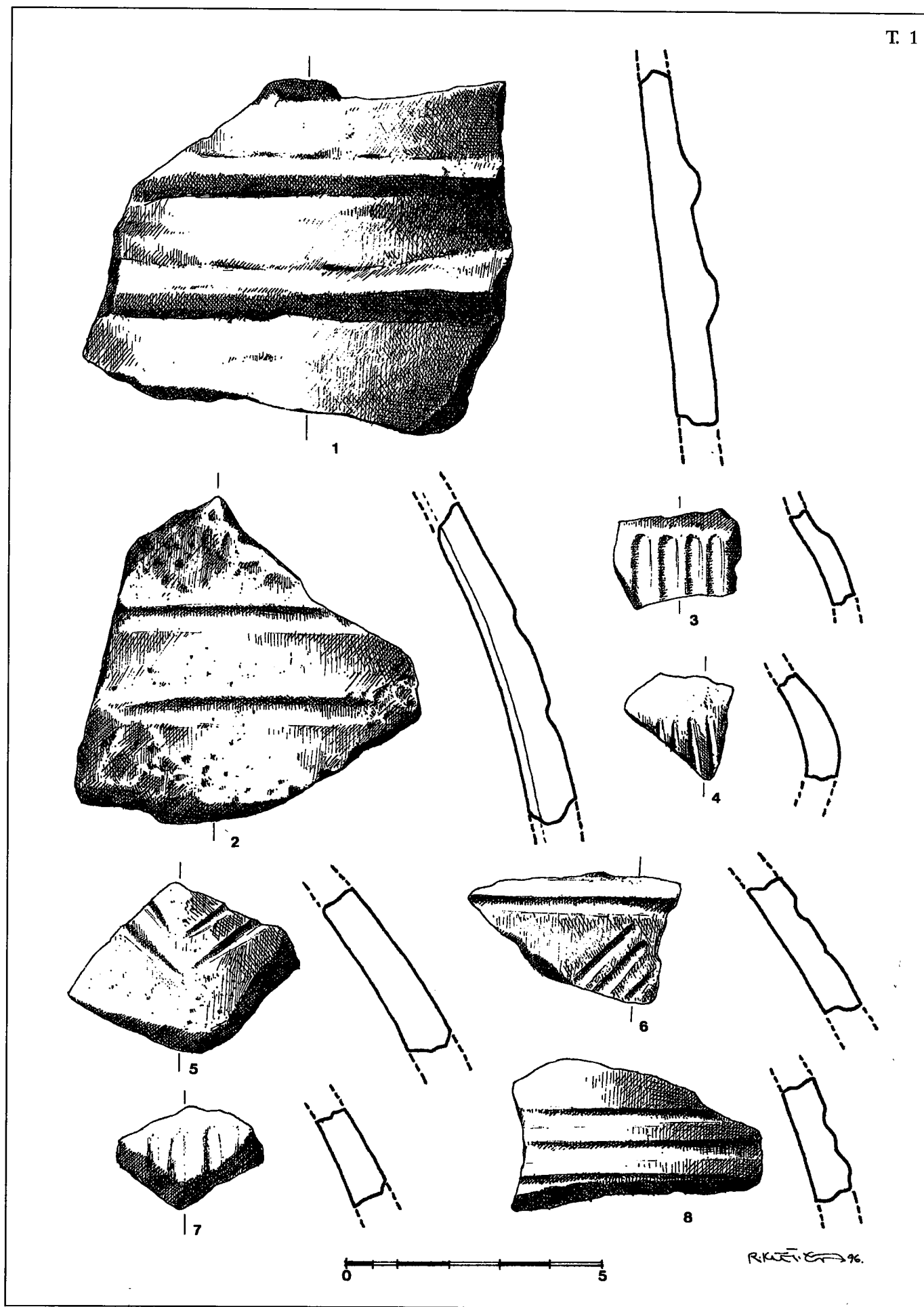
For the purposes of this preliminary report we have chosen the most characteristically decorated fragments of pottery which confirm the dating of the Bregana-Kosovac settlement to the later phase of the Urnfield Culture of northern Croatia (Ha B). The majority of these fragments are decorated with grooves (T.1. 2-4, 6-8). They have black and highly polished surfaces, a number have a black outer surface colour with a red inner surface similar to the fragment with horizontal ribs (T. 1.1). Although they are very small fragments we assume that the fragments depicted at T. 1.1,2 are parts of pots with cylindrical or conical neck and round body, so called urns, a common type for this period. Similar fragments have also been found at Zagreb-Gradec (Balen-Letunić 1996, Fig. 3.3). The fragments depicted at T. 1.3-4 are probably parts of bowls with invert rim and grooves on the shoulder which are a common type at hillforts of Belaj and Kiringrad. They are also documented at an open site - Staro Čiče-Gradišće near Velika Gorica (Balen-Letunić 1996, Fig. 6. 2,3,5; Fig. 7.5; Fig. 8.2) which is dated to Ha B or Velika Gorica group according to stylistic traits of pottery (Balen-Letunić 1996, 15). The fragment with incised triangle (T. 1.5) belongs, by its decoration technique and motive, within the Ha B pottery group.

This evidence confirms that the Bregana-Kosovac settlement was certainly occupied in the later Urnfield Culture period (Ha B). Through some pottery decoration techniques it can be connected with sites in Banovina and Kordun. It also shows great similarity with the site at Gradec in Zagreb which was excavated from 1989 until 1995 (the project manager was Marija Šmalcelj). Unfortunately, only a small part of the uncovered finds has been published (Majnarić-Pandžić 1992; Balen-Letunić 1996). The publishing of the remaining part of these finds

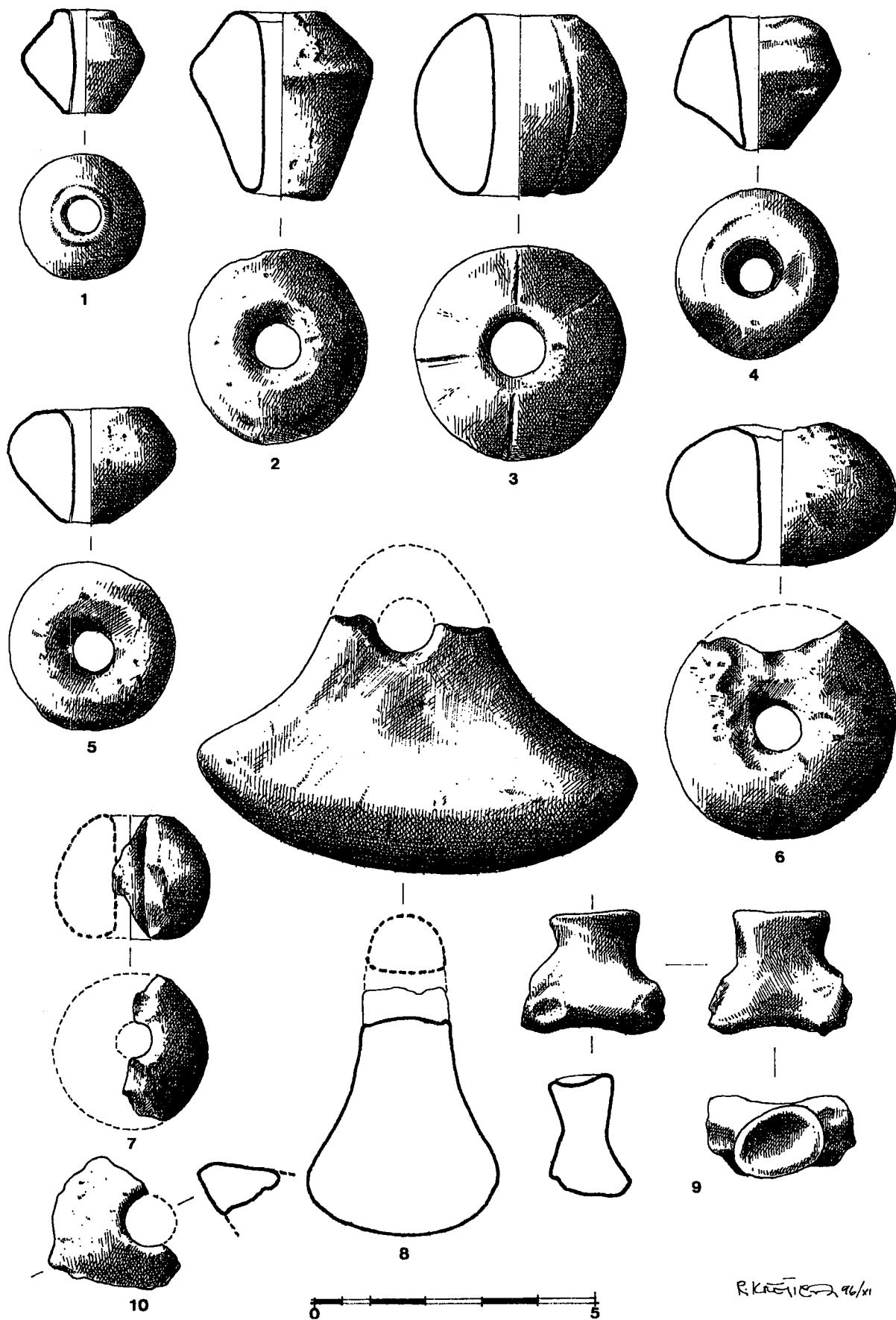
would highly contribute to the solving of the Late Bronze Age/Iron Age transitional period problem in northern Croatia. At this point I would like to concentrate on the recently published paper of Balen-Letunić (1996) in which the finds recovered from Gradec in 1989 are dated into the "Zagreb group" (Balen-Letunić 1996, 14). These were small scale excavations (cca 50 m²) in the Convent of St. Klara Nuns. The recovered material can be placed in the context of prehistoric pits (Balen-Letunić 1996, 14). At the time this research was being carried out the results of the pottery analysis from the settlement at Kalnik-Igrišće had not been published (Vrdoljak 1994). They are significant because they provide a wider typological picture of the pottery of the so called "Zagreb group" in a specific settlement context and confirm the distribution of Baierdorf-Velatices group of the Middle Danube Urnfield Culture in the northwestern Croatia. In the case of the Zagreb-Gradec settlement we are missing evidence of the Baierdorf-Velatices pottery style manifested through a higher percentage of biconical high-handled cups of extremely fine walls and characteristic decorations on the rims and bodies of the vessels. We are also missing finds of round-bellied pots with cylindrical necks and horizontally drawn rims as well as wide channelling of the body. In short, at this stage of our research we are not in the position to identify any pottery characteristics which can be found at early Urnfield Culture sites in Lower Austria, western Hungary, Moravia and Slovakia. We hope that our future research might confirm the presumption that the real fortified settlements in northern Croatia were established in the later phase of the Urnfield Culture (Majnarić-Pandžić, 1992, 8). This presumption is further supported by our finds of iron within the cultural layer at the settlement of Kosovac. Despite the fact that recent research confirms that iron metallurgy made its appearance rather early (even as early as Ha A) in areas where the earlier copper metallurgy was highly developed (Furmánek 1987, 50), the majority of iron artifacts appear in large quantities in Ha B period, similar to those recovered at the Kyjatice Culture sites in Slovakia (Furmánek 1987, 51-53, Fig. 15-17). Therefore we are obliged to consider the beginning of the later phase of the Urnfield Culture (Ha B period) as the period that marks the foundation and subsequent establishment of the settlement Bregana-Kosovac.

Translated by Snjezana Vrdoljak

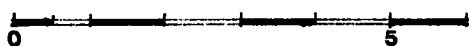
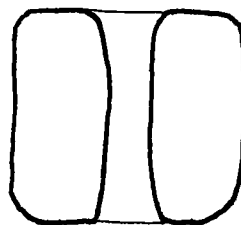
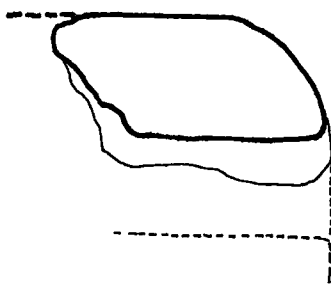
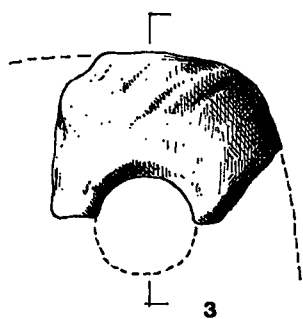
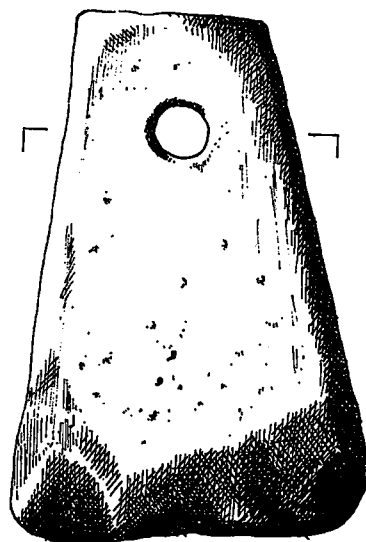
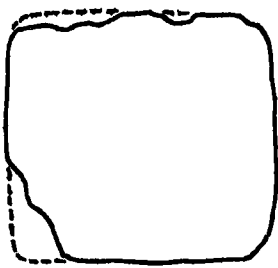
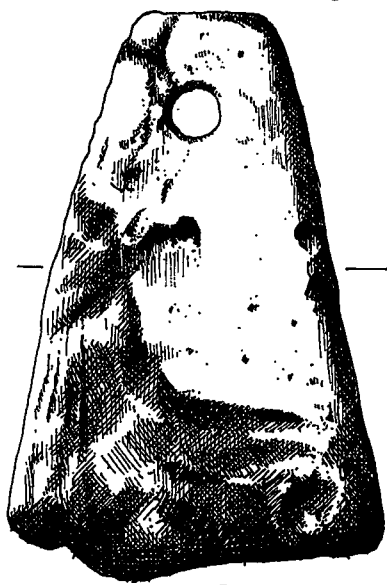
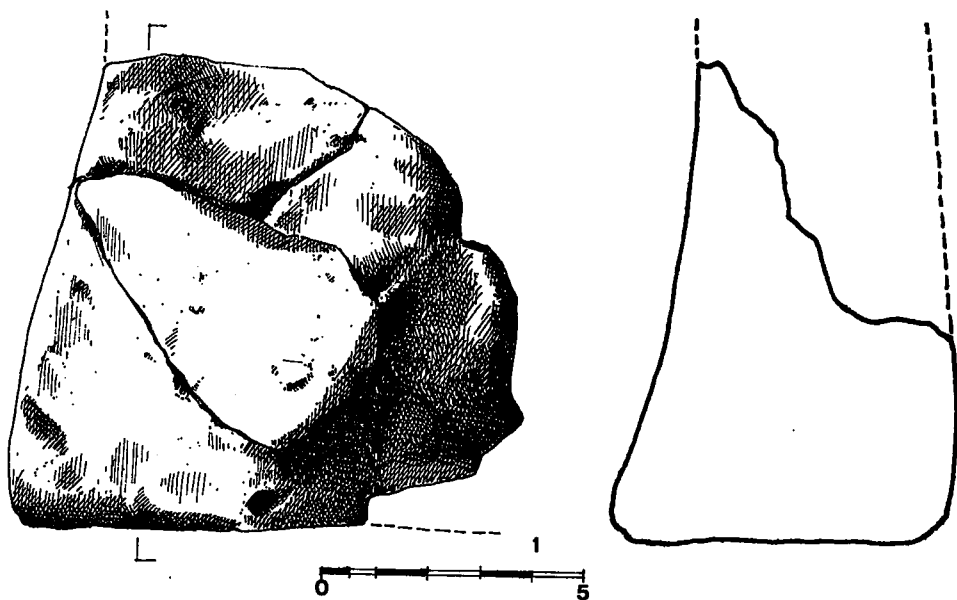
T. 1

T. 2

T. 3

R. KESTER 96/x1

T. 4

